

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

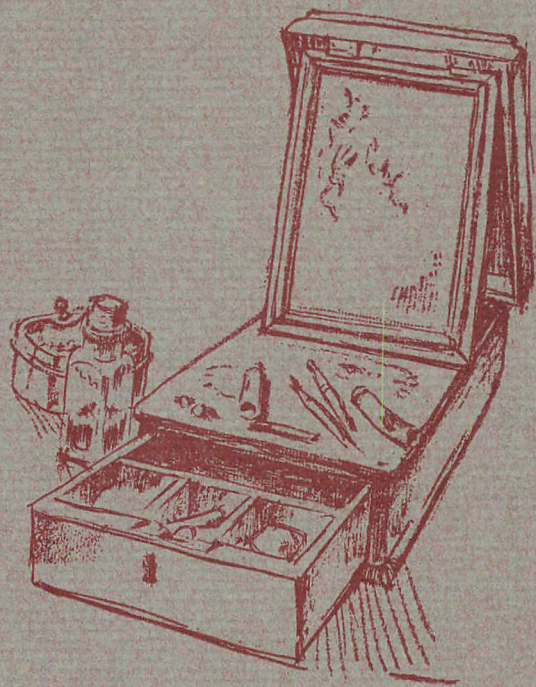
Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DEN GAMLE BYS TEATER

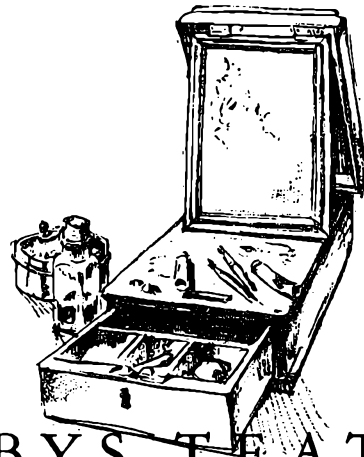

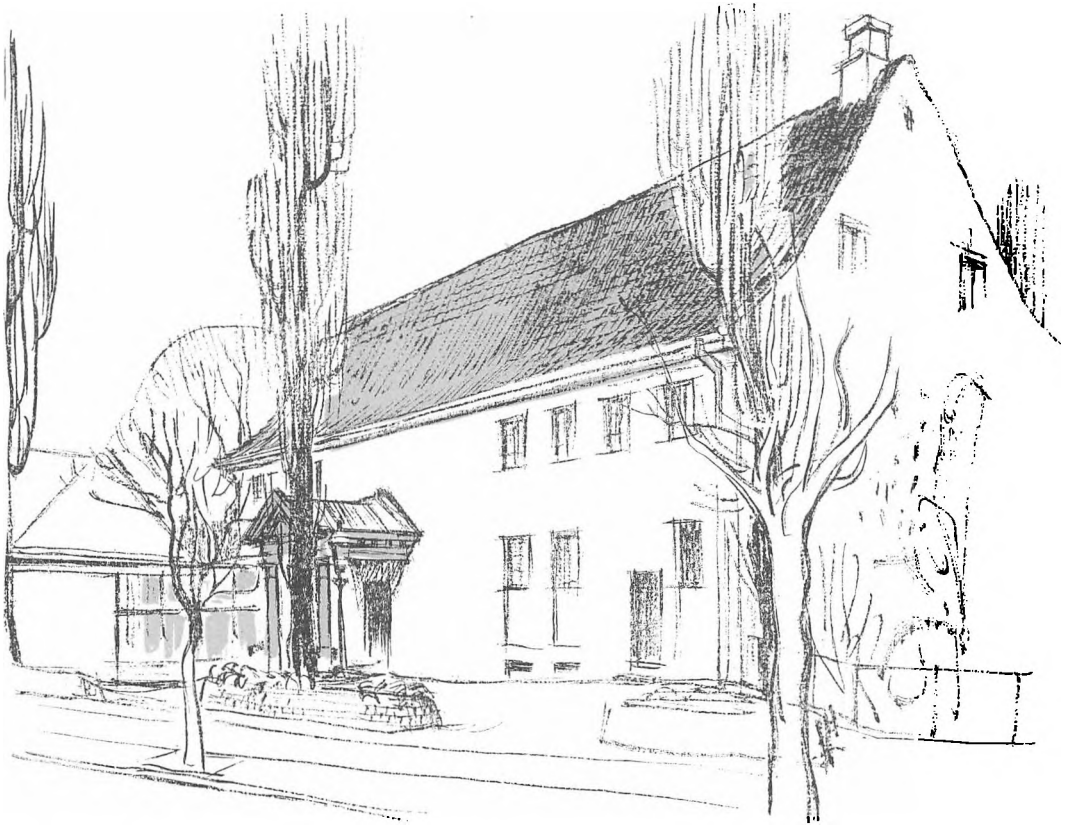
Tekst:
GEORG ANDRÉSEN

Tegning:
ASGER MUCHITSCH

Udsendt af:
AARHUUS STIFTSTIDENDE

DEN GAMLE BYS TEATER

Den gamle bovedindgang set fra Viborgvej

Ingen teaterbegivenhed i 1962 har beskæftiget aarhusianerne – og med dem tusinder af ikke-aarhusianere – saa meget som genaabningen af teatret i Den gamle By i Aarhus: Helsingør Teater, Danmarks ældste provinsteater, genopbygget, genindviet og vakt til nyt liv og glans.

Aabningsaaet bød paa sommer-opera, men allerede i det første halvjaar af 1963 vil teatret byde paa mange forhaabentlig festlige aftener viet ordet, musikken og sangen. Det gamle teater bliver et levende teater.

Aarhus Stiftstidende har historisk tilknytning baade til det ældste teaterliv i Aarhus og til sik-

ringen af det gamle Helsingør Teater for Den gamle By. Naturligt har vi derfor ønsket at faa lov til at fortælle dette gamle teaters historie og til at kredse om de forventninger, byen Aarhus – og gennem den dansk teaterliv – knytter til Den gamle Bys teater.

Vor medarbejder, redaktør Georg Andrésen, har fortalt om dets historie og dets placering i dansk teaterhistorie og de forventninger, man knytter til det. Tegneren Asger Muchitsch underbygger teksten med tegninger af det gamle teater, som det i dag præsenterer sig for den besøgende.

AARHUUS STIFTSTIDENDE

Ingen kender i dag den første replik, der blev talt fra scenen ved indvielsen af Helsingør Teater 28. januar 1817.

Man véd, at en af aktionærerne i »Det dramatiske Selskab«, der var bygherren, krigsassessor *Johan Holst*, havde syslet med en prolog, og man har ogsaa udkast til denne, men om prologen blev foredraget den store festaften paa Hans Majestæt, kong Frederik den 6.'s fødselsdag vides ikke.

Man har heller ingen idé om, hvad der stod paa programmet, endsigte hvilket skuespil eller komedie, der gik over scenen hin fest- og aabningsaften, først og fremmest fordi de paagældende numre af *Helsingør Dagblad* er forsvundet.

Derimod véd man nu, at der har været sagt og sunget en epilog, og at den netop skyldes nævnte Johan Holst.

Denne viden er saa ny, at man ikke, hvad der vel ellers havde været naturligt, kunne bruge epilogen ved genindvielsen 2. december 1961 af Helsingør Teater som *teatret i Den gamle By*: først nogle dage efter indvielsen fik købstadsmuseet i Aarhus den lille tryksag, der indeholder epilogen, tilsendt som gave fra sceneinstruktør *Svend Fridberg*, der igen havde faaet den ved en festlig anledning »i stedet for en blomst« af sin gamle læge, nyligt afdøde læge *Viggo Stockfleth* i København.

Den er ganske enkelt det eneste autentiske bidrag til vor viden om, hvad der skete hin aften, der — efter epilogen at dømme — mere har været præget af, at indvielsen kunne ske paa kongens fødselsdag end af det i vore øjne væsentlige: aabningen af et nyt teater.

Den nuværende hovedindgang med restauranten paa venstre haand

Med rette har da denne

» E P I L O G
med tilhørende Sange
fremsagt og sjungne i det
Helsingørske dramatiske Selskab
i Anledning af
Hans Majestæt
Kong Frederik den 6 tes
Fødselsdag
den 28. Januar 1817
ved
JOH. HOLST
Krigsassessor»
Trykt hos Grüner & Comp.
Helsingør 1817

faaet en hædersplads i en montre i foyer'en
i det gamle Helsingør Teater i Den gamle
By i Aarhus:

Og her er saa hr. krigsassessorens epilog
for første gang igen offentliggjort in ex-
tenso:

Naar — med Jis i blege Lokker
Vintrens kolde barske Gud
Svævende paa Sneens Flokker
Al sin Vælde breder ud;
Naar — i Skove, Enge, Dale
Alt er dødt og tavs og tyst,
Og sig Speile monne male
Paa Naturens kolde Bryst,
Da til reen og skyldfrie Glæde
Vink Thalia! du vor Kreds,
Og hvert Led i denne Kjæde
Finde vil sig veltilfreds.

Venskab du den huldt beskytte,
Blideligt du skjermte den,
Lad den ei som Avinds Bytte
Brat med Tiden segne hen,
Skaansom og du overbære
Med hver Feil du maatte see,
Lær os følge Wessels Lære:
»Gavne, glæde, nytte, lee,«
Følg os, skulle vi end vandre
Gjennem dunkle Tider hen,
Aar og Dage ei forandre
At vi samles fro igjen.

S A N G

Alt af sin Aske nu Phoenix staaer,
Gratier smile og godt det gaaer,
J denne Kjæde
Stræbe at glæde
Nytte vil vi hver.
Gavnlig Jdræt er vor Lyst,
Her den høiner hvert et Bryst,
Enigheds Kræfter
Held følge efter,
Held os følge her!

Rundt os værner jo Enigheds Pagt,
Evighed blev til dens Grundvold lagt,
Nid skal ei finde
Friedsted herinde,
Avind plat forgaae!
Følg os Venskab Haand i Haand,
Slyng om os dit Rosenbaand,
Da denne Kjæde
Lykke og Glæde
Sikkerlig skal naae.

Saa lød vor Sang, — end gladere den tone,
Vor Konges Fødselsfest vi feire jo,
Gid Held og Glæde maae hans Dage krone
Han leve lykkelig i Fred og Roe.
Han stedse see sit Danmarks Himmel blaae,
Og Danmark stadig frem til Velstand gaae.

S A N G

Hil være Konge Dig,
Vær glad og lykkelig,
See Danmarks Held,
Dets Søefart atter gaaer,
Jgjen det Velstand faaer
Og læger Krigens Saar
J Fredens Væld.

Ei væbnet meer vi staaer,
Bag Ploven Bonden gaaer
Paa Fædres Jord;
Lyksalig hver en Stand
Sig föler i Dit Land,
Thi jubler nu hver Mand
J gladen Chor.

Ja Konge, lykkelig
Er Dine Børn ved Dig
Paa Hav og Öe, —
Langt fra vor Födestavn
Hædret Dit elskte Navn
Lyder fra Haavn til Haavn
Paa Land og Söe.

(Længe leve Kong Frederik den 6te. Hurra!)

Teatrets nordgavl set fra haven

Da epilogen var sagt, faldt tæppet, og lysekronen med de brændende kærter, som havde været hejst op i loftet — som den elektriske lysekrone bliver det i det gamle teater i Den gamle By i dag — kom igen til syne, og der blev lys i teatersalen.

Og formentlig ilede man da, som det ville ske i vore dage, til festlig spisning og samvær — i selskabets klub i den nærliggende Bjergegade.

FØDT I PROTEST

Det danske teater er jo ikke som teatrene i mange andre lande vokset frem som en fortsættelse af middelalderens »mysterier« eller reformationens »skolekomedier«.

Det fødtes som en protest.

En protest imod de udenlandske skuespillerbander, som via hoffet og adelen var kommet paa mode ogsaa blandt godtfolk.

Morsomt nok var det dog en tilbageblevet fransk aktør, der tog initiativet til at ansøge om det første privilegium til at

drive teater i Danmark: *Komediehuset* paa Lille Grønnegade, som indviedes 20. januar 1722.

Det var ogsaa en franskmænd, der et kvart aar senere søgte om tilladelse til at opføre en *dansk* komedie paa den nye scene, som de første maaneder havde været drevet efter de gamle mønstre med gæstespil af franske og tyske trupper.

Denne første »danske« teateraften fandt sted 23. september 1722. De første ord, der blev talt, var en prolog skrevet af *Frederik Rostgaard*, gehejmearkivar og nyudnævnt oversekretær i det danske kancelli. Komedien, der fulgte efter, var Molières »Gnieren«.

Tre aftener efter, 26. september, bød teatret paa *Ludvig Holbergs* »Den politiske Kandestøber«, og fra denne dag dateres da for alvor *den danske skueplads*.

TEATER BLIVER EN MANI

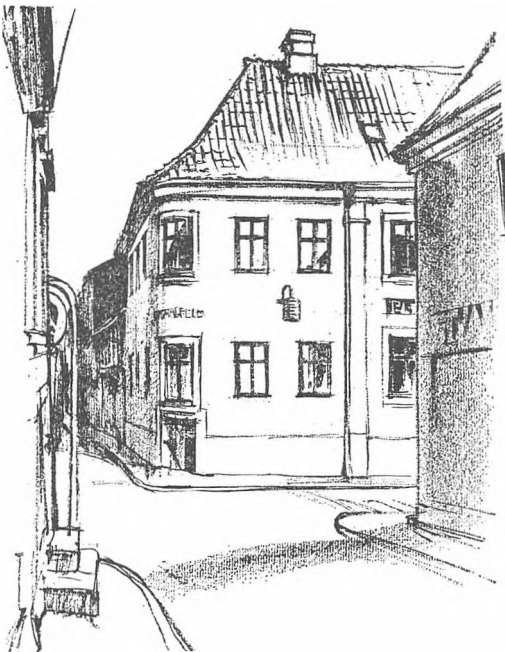
En revolution var vundet.

I de første aar herefter strømmede da publikum til de Holbergske komedier, som fulgte slag i slag; men i hvert fald fra 1728 — efter Københavns brand i oktober — hører teatret op, til at begynde med fordi ingen havde lyst til at gaa paa komedie efter katastrofen, dernæst paa grund af den begyndende pietisme, som fra hoffet og nedefter kvalte alle tilløb til livsglæde. 1735 sælges teatret paa auktion, og alt teaterliv ligger derefter stille indtil indvielsen af det første teater paa Kongens Nytorv den 18. december 1748, to aar efter Christian VI's død.

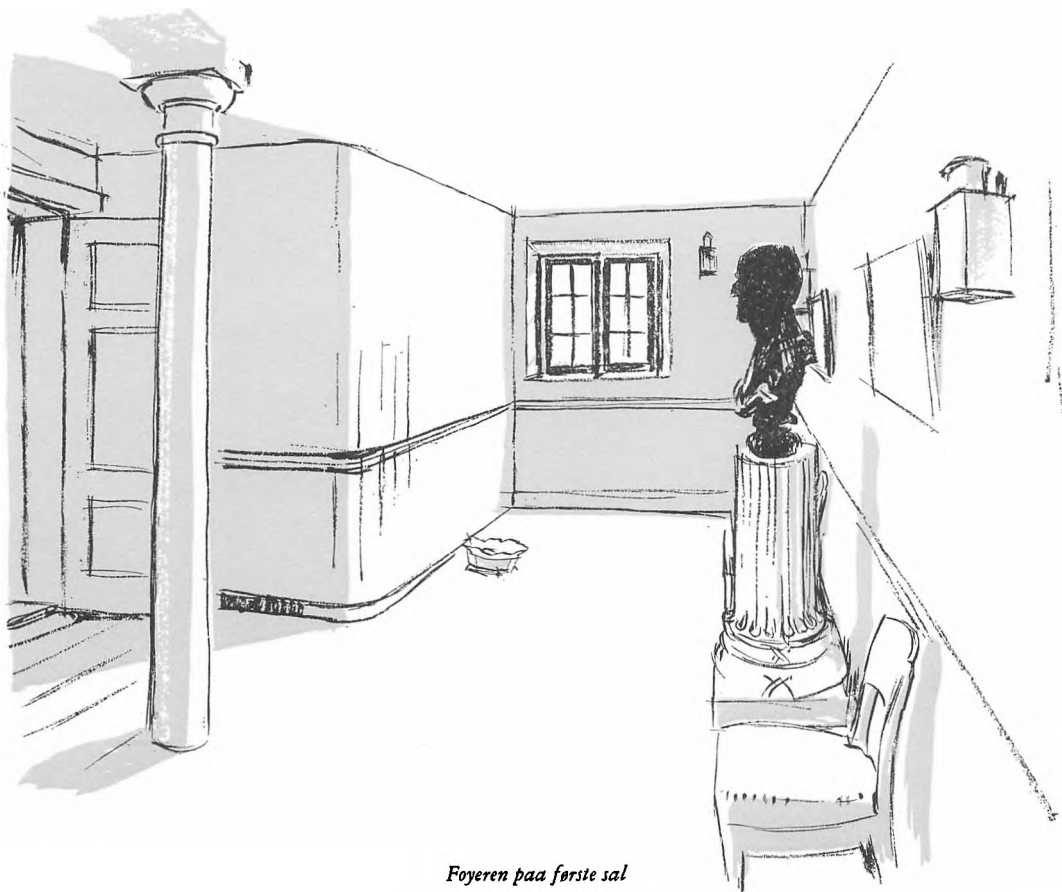
Fra denne dag breder teaterinteressen sig som en ild fra København ud over det ganske Danmark, og nu ikke alene interessen for at se, men ogsaa — og ikke mindst — for at *spille* komedie.

Teater bliver en mani.

Signalet blev for alvor givet ved starten

Schmalfeld's ejendom i Vestergade

Foyeren paa første sal

1777 af Det dramatiske Selskab i København, i hvis statutter det hed, at »enhver, der havde lyst og evne til den theatralske kunst, kunne udvide sine indsigter, forbedre og oplyse sine medbrødre og selv blive underrettet, forbedret og oplyst«.

Fra nu af blev man underrettet, forbedret og oplyst overalt. Fra familiekredsene bredte udfoldelsen sig til de klubber og foreninger, hvor godtfolk samledes efter tidens oplysningsmode. Fra dagligstuerne og det hjemlige loft — som hos apotekerne i Nakskov og Aarhus — bredte glæden ved komediespillet sig i stadigt større ringe til byens største lokaliteter.

Helsingør var med sin nære beliggenhed til København blandt de første byer, hvor teaterglæden fandt rod. Siden 1793 kender

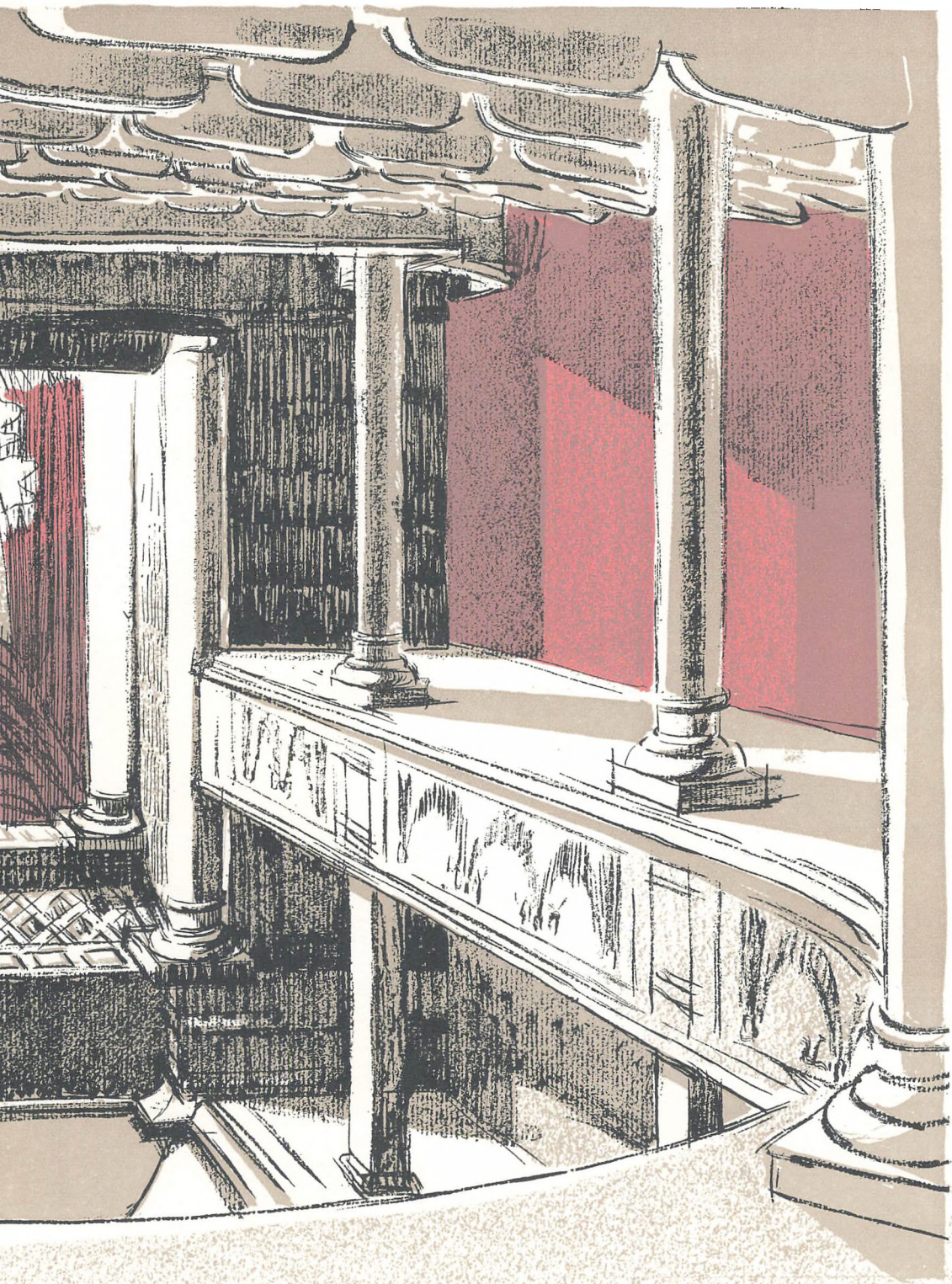
man — fra det arkiv, der fulgte med Helsingør Teater til Den gamle By i Aarhus — titler og »skuespillere« fra en vældig række af teaterforestillinger i Det dramatiske Selskab, der var det borgerlige selskabs udfaldsport blandt de tre store, dramatiske selskaber i Øresundsbyen.

I Odense spilles indtil indvielsen af det første teater 1796 i raadhushallen eller en rebslagers baghus, i Præstø paa et kornloft, i Aarhus i en række foreninger o.s.v.

Det var som en brand eller en smitte.

Der spillede af militære og civile, af fornemme og lave, af voksne og børn, som det hedder netop i den Helsingør-beskrivelse 1800—1830, som skyldes herredsfoged *Ole Lund*. Lidenskaben øgedes — som det altid sker — da krigene med deres følge af

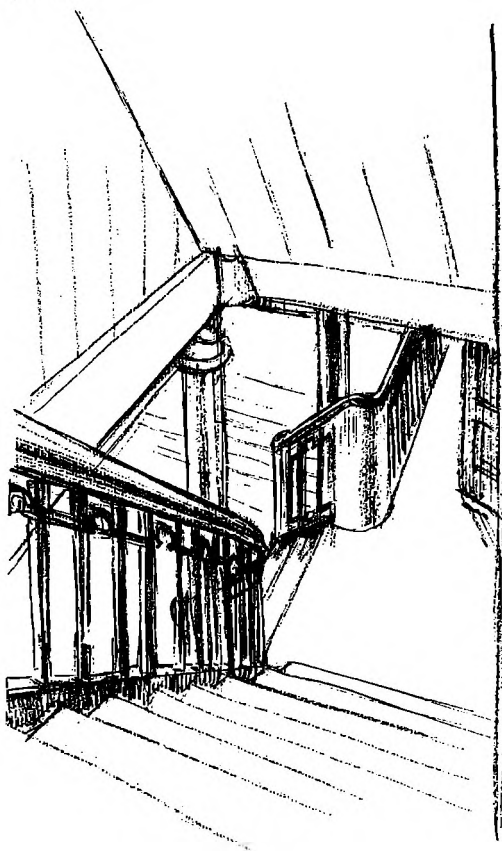

nød og trængsler 1801 og 1807—1814 vældede ind over landet. Teater-interessen blev baaret frem af betaget og brændende patriotisme. Med brændende iver søgte man trøst i teatrets eventyrverden.

De to byer, hvortil Den gamle Bys teater er knyttet, Helsingør og Aarhus, hører sammen med Odense til de første, der fik eget teaterhus.

Det skete omtrent samtidigt:

I Aarhus var kræfterne allerede fra 5. januar 1800 blevet samlet i »Det forenede dramatiske Selskab«, et stort anlagt foretagende, som spillede en betydelig rolle i byens liv, indtil det 1814 blev forenet med og fik ny næring gennem foreningen med Kronprindsens Klub til Selskabet »Polyhymnia«.

Trappen op til førstesalen

Blandt de sidste store begivenheder før sammensmeltningen maa noteres hin teateraften i efteraaret 1814, da man med prins Christian Frederik i Kronprindsens Klub oplever den fremragende amatør, kantor *Chr. Niemann Rosenkilde*, som kaldes til Det kgl. Teater, hvor han bliver den første store Henrik-fremstiller.

Den store begivenhed straks efter sammensmeltningen er indvielsen 17. januar 1816 af Polyhymnias egen teaterbygning i tilslutning til klublokalerne. Klubben laa i Kannikegade, hvor nu *Aarhuus Stiftstidende* har sit hus. Dette teater var paa det nuværende postkontors plads indtil indvielsen af Aarhus Teater 15. september 1900 byens hovedscene.

I Helsingør samler Det dramatiske Selskab samtidig kræfterne til et rigtigt teater, det, der indvies hin 28. januar 1817, og som i dag er Danmarks ældste teaterbygning uden for København.

Med rette har man i Den gamle By, hvis samling af bygninger fra hele Danmark giver et billede af den gamle danske købstad, lovprist det lykkelige træf, der spillede »byen« Danmarks ældste provinsteater i hænde, kun faa maaneder før det maa ske var blevet udslettet til fordel for en ny biograf.

DE TRE GRUNDPILLER

Et træf var det.

Under sit utrættelige virke for at skabe købstadsmuseet holdt »Den gamle By«'s grundlægger sig hele tiden tre ting for øje: »byen« vilde først være fuldstændig, naar den havde faaet sig en kirke, en kro og et teater, de tre grundpiller i alt dansk borgerligt byvirke.

Dr. *Peter Holm* naaede ikke selv at se nogen af de tre ønskebygninger rejst, men mens kirke og kro endnu kun staaar paa ønskesedlen, saa er teatret kommet.

Dør til balkonen

Ved et træf og som en spontan foræring.

Denne afhandlings forfatter, der har haft den lykke at opleve Peter Holm i virke i Den gamle By og ofte at tale teater med ham, var i sommeren 1954 paa ferieophold paa Bornholm og aflagde da, naturligt for en teatermedarbejder, besøg i Rønnes berømmelige teater, som alle og enhver troede var Danmarks ældste provinsteater.

Det resulterede i en begejstret artikel i *Aarhuus Stiftstidende*, men samtidig i konstateringen af, at Den gamle By i hvert fald maatte skyde en hvid pind efter engang at se det indlemmet blandt sine huse: for bornholmerne er Rønne Teater ganske simpelt en national institution.

Besøget gav imidlertid stødet til en efterforskning for muligheden af at skaffe Den

gamle By et andet gammelt teater. Det viste sig, at der kun fandtes tre-fire emner, blandt disse Helsingør Teater, som gennem generationer — i over hundrede aar — havde været i familien *Haagen Petersens* eje, og som nu var endt som biograf.

En ny rejse gav overraskende resultater: Helsingør Teater viste sig at være syv aar ældre end Rønne Teater og — Helsingør Teater skulde rives ned til fordel for en ny biograf.

— Vil Den gamle By i Aarhus have det, saa værsgod, forsikrede direktør N. C. Haagen Petersen paa sin mors og egne vegne.

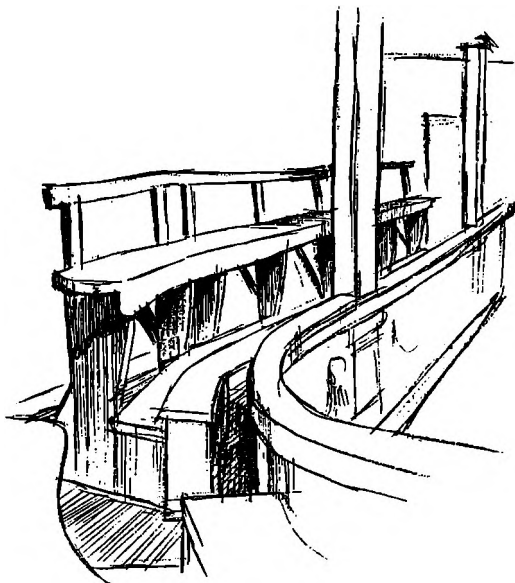
Den gamle Bys direktør, *Helge Søgaard* og dens daværende formand, landsretssagfører *Carl Holst-Knudsen* tog spontant mod tilbudet, da det blev meddelt i en stort opsat artikel i *Aarhuus Stiftstidende* 3. oktober 1954.

Der skulde mange penge til — mere end et millionbeløb — men først Holst-Knudsen og efter hans død Den gamle Bys nye og nuværende formand, fabrikant *Carl Christensen*, var mænd for at skaffe dem.

Og nu er det vist ikke for tidligt at kikke nærmere paa Helsingør og dets teater anno 1817, da det hele begyndte.

BLEV ALDRIG BETALT

I det arkiv, som direktør Haagen Petersen har medgivet sit teater ved flytningen til Den gamle By, kan man læse, at der i hvert fald har været spillet teater i Det dramatiske Selskab i Helsingør fra 3. februar 1793, hvor Regnards komedie »Det gavmilde Testament« vides at have staaet paa programmet. Arkivet rækker til ca. 1845 og indeholder dato for og som oftest ogsaa besætning af 199 teaterstykker. Det befinder sig stadig i det gamle arkivskab, der nu har faaet en hædersplads i det gamle teaters førstesals-foyer.

De høje, gamle bænke paa balkonen

Arkivet er et skatkammer for kommende teaterhistorikere, men desværre ikke saa fuldkomment, som man kunde have ønsket: bl. a. fortæller det intet som helst om, hvor Det dramatiske Selskab spillede før indvielsen af teatret i 1817, og desværre er der huller i det — som nævnt ogsaa paa det meget interessante punkt, der angaar repertoiret paa selve indvielses-aftenen.

Man ved ligeledes fra teatrets papirer en del om starten af Helsingør Teatret. Pengene til byggeriet blev rejst ved en aktie-tegning blandt medlemmerne, og aktierne kostede 50 eller 100 rigsbankdaler stykket. Aktierne skulle ikke være rentebringende, men hvert aars 11. december regnet fra 1819 skulle der udtrækkes ti aktier, som skulde betales af selskabets kasse med hver 50 rigsbankdaler. Man ved ogsaa, at denne ordning ikke holdt: som altid naar det drejer sig om teater, kom Det dramatiske Selskab hurtigt i pengenød, og det kan siges, at haandværkerne, der i overvejende grad havde arbejdet for betaling i aktier,

ikke økonomisk fik ret meget bonus: Helsingør Teater blev faktisk aldrig betalt.

HELSINGØR 1817

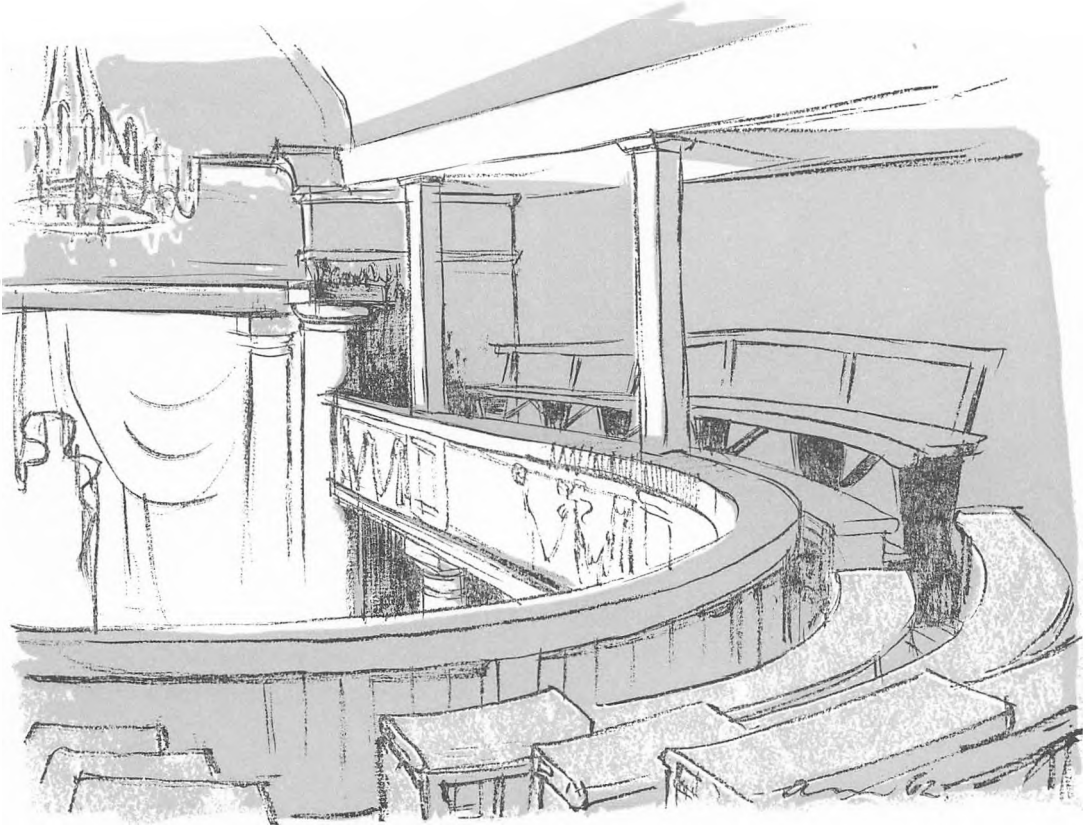
Vil man have et billede af forholdene omkring det nye teater, kan man ikke søge nogen friskere kilde end herredsfoged *Ole Lund*, hvis erindringer om »Gamle Dage i Helsingør« blev offentliggjort i tidsskriftet *Museum* i 1892, aaret efter herredsfogdens død.

Ole Lund var født i Helsingør 1812 som medlem af »en af Datidens velhavende Familier, men derfor ingenlunde rige.« Faderen var købmand og »som de fleste mere velhavende Familier, enten de hørte til Kjøbmands- eller Haandværksstanden, beboede mine Forældre alene deres store Gaard, som godt kunde have givet rigelig Plads til mindst fire Familier, naar den var blevet indrettet efter Nutidens Fordringer, hvad forøvrigt senere skal være sket, thi den talte ikke mindre end henved tyve Værelser, hvoraf mange vare meget store«.

Han har altsaa hørt til den kreds, som netop havde hjemme omkring Det dramatiske Selskab — eller Den dramatiske Klub, som han skriver — og selv om han kun var dreng, da teatret blev indviet, har han formaet at give et overmaade livligt billede af fødebyen netop i den periode, der interesserer os.

Vi vil lade Ole Lund præsentere sin by:

»Mit Helsingør var«, skriver han, »et lykkeligt Helsingør, hvor man trygt stolede paa, at man havde en Konge, der alene vidste, hvad der var landet tjenligst, og at man havde en Magistrat, der alene vidste, hvad der var Byen tjenlig. Det var et i Tilid til Statens Overhoved og hans vise Mænd trygt hvilende Helsingør, hvor man ikke gav sig af med politiske Kandestøberier eller Rumlerier.

Balkonen

Mit Helsingør var Klubbernes, Kanefarternes og den dramatiske Tids Helsingør. Her kjendte den ene den anden fra Fødselen indtil Døden, og man deltog i hver andres Sorger og Glæder, som om man kun var en eneste Familie«.

Ole Lunds Helsingør havde hele tre teatre. Lad os se paa, hvad han fortæller om vort:

»Først var der da »Dramatiken«, som den dramatiske Klub ikke uden store Besværligheder havde faaet bygget. Den kunde rumme en sex Hundrede Personer paa Gulvet og det helt omløbende Galleri, foruden Staapladserne paa Gulvet. Bygningen optog omtrent hele den ene Side af den ikke store Gades Længde. Den var væsentlig bygget paa Aktier mellem Medlem-

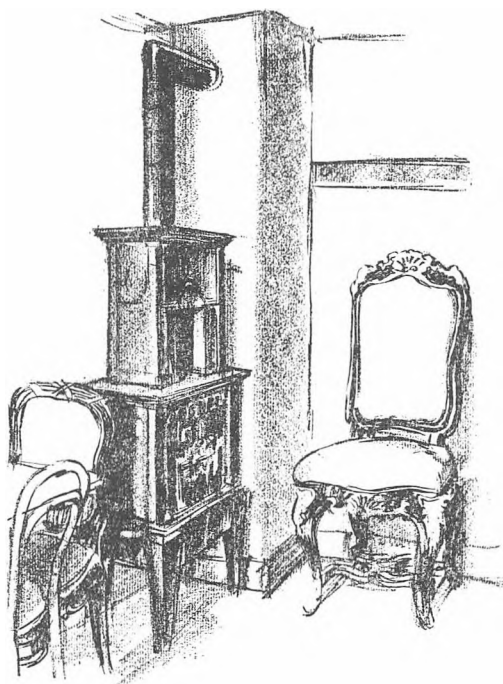
merne indbyrdes og de mere velhavende Familier.

Det var bestemt, at der den første Aften, der spillede i hver Sæson, skulde udtrækkes fem Aktier til Udbetaling. Min Fader havde givet sit Bidrag i ti Aktier, hvoraf hver var paa halvtredsindstve Rigsdaler, hvilke han havde foræret min Moder. Hun var da ogsaa saa heldig baade den første og den sidste Gang, der blev trukket Aktier til Udbetaling, at faa et af sine Numre ud. De øvrige Aktier tror jeg senere blev brugte til Krøllepapir; thi de vare og bleve aldeles værdiløse, da der aldrig senere blev Raad for Selskabet til at lade Aktier udtrække. Trækningen skete under Orkestrets Musik, Tæppet var rullet op og viste en Skovegn, men man saa ikke noget til selve

Trækningen, der foregik udenfor Scenen; fra en af Sidekulisserne kom de udtrukne Numre frem paa en Snor, der i noget over Mandshøide var spændt over Scenen og præsenterede sig for Publikum. Ethvert Nummer blev hilst med Fanfare. Numrene vare malede med meget store gule Tal paa sorte Plader, for at de ret kunde ses overalt og glæde de lykkelige Vindere. Efter at have hængt en Tid midt paa Scenen forsvandt de paa den anden Side af denne, og Tæppet rullede ned«.

Se, det har jo været virkelige festaftener. »Skovegnen« er næppe bevaret blandt de fem dekorationer, Den gamle By har faaet med. Dog kan man tænke sig til sceneriet, naar man er saa heldig at aflægge besøg i teatret en af de dage, hvor man kan se den skovdekoration, hvoraf sætstykkerne stammer fra 1840'erne, mens bagtæppet dateres saa sent som 1890.

Et hjørne af garderoberne

Paa festdage præsenteres scenen med en salsdekoration, som formenes malet af Det kgl. Teaters fremragende teatermaler C. F. Christensen (1805—83), mens endelig de tre stuedekorationer daterer sig fra 1880-erne.

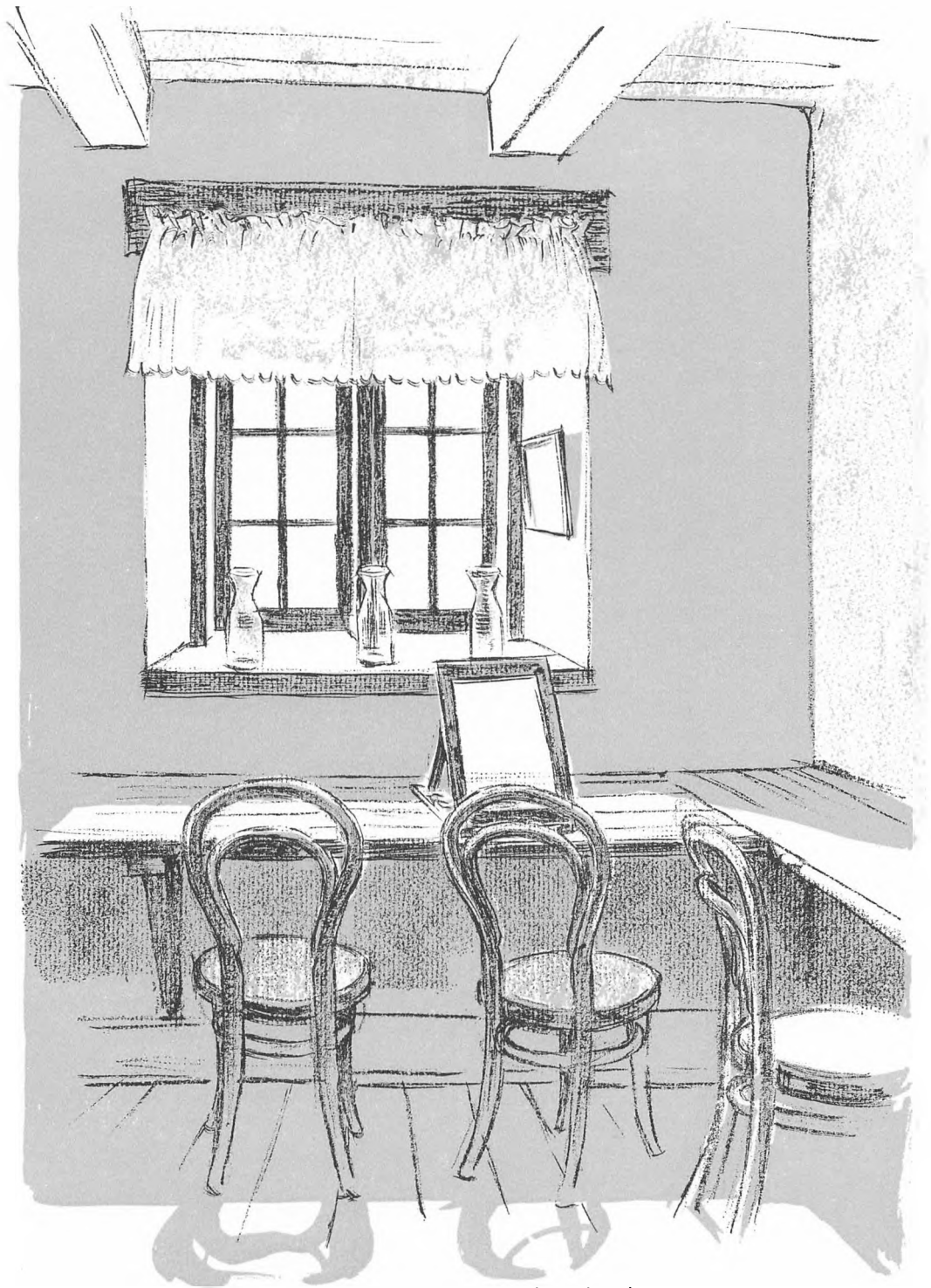
Vi vil igen følge Ole Lund:

»Senere har man meddelt mig, at en eller flere Spekulanter, da den dramatiske Mani forlængst var forsvunden, og da Aktierne kunde kjøbes for en eller to Rigsdaler, skal have opkjøbt disse og saaledes erhvervet Bygningen med alt Inventar og Tilbehør.

Grunden, hvorfor Theatret ikke kunde betale sig, var den, at Adgangen var fri for alle Aktiehavere og deres Familier, og da der i Regelen ikke kom andre Besøgende, havde Theatret ikke andre Indtægter end dem, der kunde falde af ved Udleie af Konditori og Garderobe, eller til en eller anden omreisende Skuespillertrup, hvilke dog langtfra kunde dække de store Udgifter til Forrentning, Belysning, Rekvissitsers Anskaffelse m. m.

Saavidt jeg mindes, blev det da ogsaa senere nødvendigt at tage en lille Extrabetaling af samtlige Selskabets Medlemmer baade Voxne og Børn, og tilsidst maatte hver enkelt Familie tegne sig for det Antal Billetter, den ønskede for hver Spilleaften i Sæsonen. Galleriet, der var forbeholdt de mandlige Børn, var dog altid frit.

Der spillede én Gang ugentlig i Vintersæsonen, nemlig Onsdag Aften, og Theatret kunde glæde sig ved altid at have fuldt Hus. Forsaavidt kunde jo Skuespillerne ogsaa glæde sig, ligesom ogsaa over at de ikke vare underkastede nogen offentlig Kritik, men til Gjengæld saa meget mere Familiekritiken, der kan have været nok saa skumlende og saarende. Dog forsvandt denne, som ofte kom de Spillende for Øre, vistnok let ved Punchebollerne og de mundre

Herregarderobe med et gammelt sminke spejl

Selskabslege, naar de holdt deres Sympo- sier, og hvor de bag Hjemmets Døre skjulte Kritikere maatte holde for.

Det var især Lystspil og Strykker af den ifflandske og kotzebueske Genre, der spille- des, og senere glimrede flere af de heibergske Vaudeviller, hvorimod Tragedier aldrig bleve givne dér og vistnok ogsaa laa Selskabet for høit eller fjernt.

Selskabet spillede dog ogsaa paa de kro- nede Hoveders høie Fødselsdage, for saa vidt disse faldt paa Dage indenfor Sæson- tiden, og disse indleddes altid med en svul- stig og høistemt Prolog, som var i Dati- dens Smag.

Oprindelig havde flere Officerer af det i Byen garnisonerende Infanteri-Regi- ment deltaget med Theatrets andre Dilet- tanter, men saa opstod, uden at jeg kjender den nærmere Anledning dertil, en eller an- den Misforstaaelse eller Uenighed mellem Dilettanterne, som fremkaldte et Schisma, der bevirkede, at Officererne traadte ud.

Naa! der sker jo, saa siges der i al Fald, intet Ondt subter Solen, uden at det med- fører noget Godt, hvilken Paastand jeg er meget villig til at holde for rigtig, om vi end maaske aldrig heri Livet have Beviset derfor. Her viste det sig imidlertid umid- delbart efter; thi Officererne fik nu Tilla- delse til at anlægge et Theater paa Kron- borg, og man fik saaledes to Spilleaftener om Ugen foruden flere Fordele.«

DET KILDNE PROBLEM . . .

Ole Lund finder dette nye teater, der kun havde 200 pladser, »langt mere gemyt- ligt end »Dramatiken««, og han fortsætter nu sin egen hyggelige beskrivelse med et af højdepunkterne i sit fortidige teatertidsbilde:

»Et føleligt Savn led begge disse Theatre ved Mangel paa deltagende Damer; dog var dette Savn paa en Maade føleligst for Of-

ficerernes Theater; thi »Dramatiken« havde dog i det Mindste to, maaske tre Skuespil- leriender mellem Byens Damer, nemlig Fær- gemand B.'s Hustru, en meget agtet og me- get smuk Dame, der gjerne gav Mødre og ældre Dameroller, og en Modehandlerinde i Byen, der ligeledes var meget vel anset. Derimod savnede Officererne ganske del- tagende Damer, da ingen af Deres egne Damer ville spille.

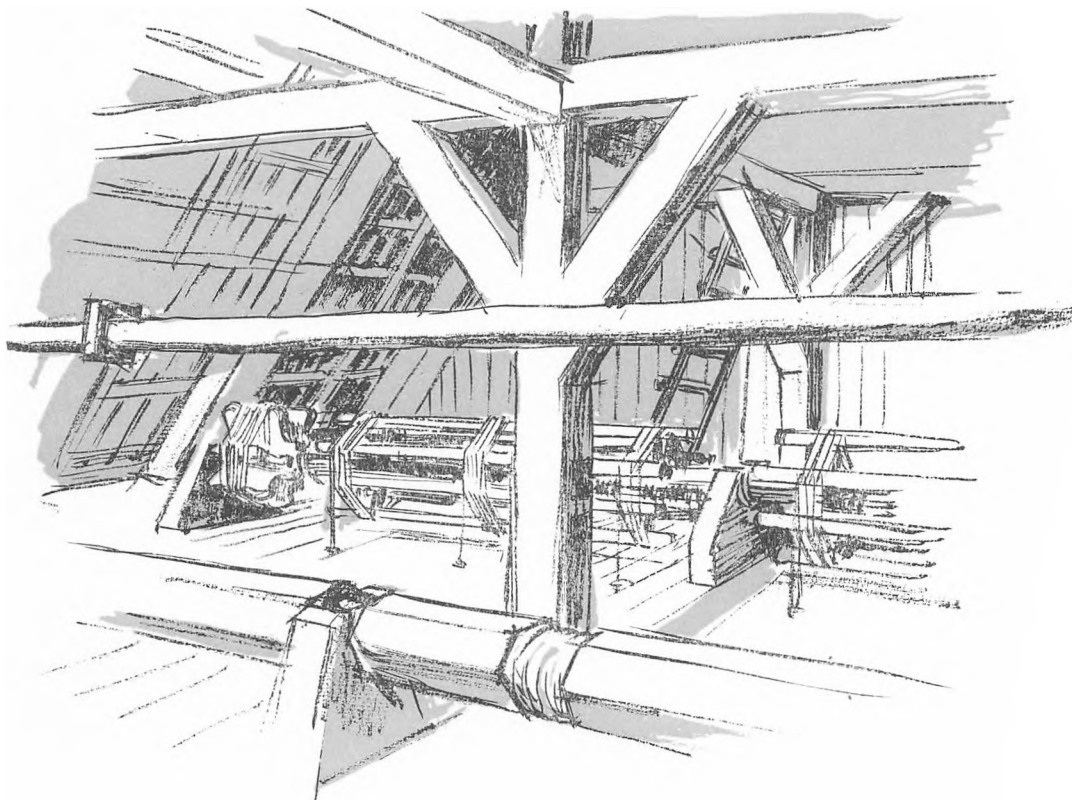
Dog der er Raad for Alting i denne Ver- den, og man afhjalp dette Savn, idet man blandt Skuespillerinderne ved det konge- lige Theater fik nogle af dets Gudinder, vistnok af lavere Rang, til at udfylde Man- gelen. Imellem disse mindes jeg Frk. D., der i Regelen ledsagedes af hendes trofaste Veninde Frøken L. R., — som det skum- lende sagdes: for at beskytte hinandens Dyd — og en Frøken F. Derved vandt Fo- restillingerne ikke ubetydeligt; thi vare de end ikke Skuespillerinder af første Rang, saa vare de dog fra det kongelige Theater vante til med Frihed at bevæge sig paa Sce- nen.

Jeg beder bemærke, at naar jeg har kaldt dem Frøkener, saa er det med Anticipation af Ordet: »Frøken«; thi den Gang var den almindelige Benævnelse paa en ugift Dame, der ikke var af Rangen, det borgerlige »Jomfru«.

Ikkesandt: et mageløst billede. Og faar man ikke lyst til at gætte? Skulde vor be- skrivners »Frøken L. R.« mon være identisk med hin frk. *Louise Rasmussen*, der senere blev majestætens *Grevinde Danner*? I hvert fald: *hun* er blandt dem, man véd, i de unge aar har staaet paa scenen i Helsingør.

For Ole Lund havde officerernes teater forrangen:

»thi medens jeg af »Dramatiken« Kunstnere, som dog vare langt talrigere og havde en større Mængde at kunne rekrutere sig fra, kun mindes Dig, fortræffelige

Hejseværet til lysekronen

Kjøbmand G. G. og Din Broder C. G. som Elsker, der satte saa mange unge Pigers Hjerter i Flammer ogsaa udenfor Scenen, og Dig, Du smukke F. F. som jeg endnu i Tankerne ser komme frem fra den dunkle Skovs Baggrund som Apollo med Lyren hvilende i din Arm og iført den delige Fantasideragt, Du havde anskaffet Dig: en Merkurhat med Vinger paa, chokoladefarvede Permissioner, gule Halvstøvler og himmelblaa Halvkappe« saa omfatter hans erindring langt flere fra officerernes teater.

Ole Lund slutter sit teaterkapitel med disse linjer:

»Denne Theatermani vedligeholdte sig i sin fulde Kraft til Slutningen af Tyverne, men da begyndte den lidt efter lidt at vige

Pladsen for andre Tiders Fordringer. — »Enigheden« eller »det blaa Øie« (Helsingørs tredje amatørsekskab, der spillede paa et loft i et lejet lokale. Red.) var det første, der forsvandt. Derpaa fulgte Theatret paa Kronborg, og selve »Dramatiken« førte kun et Skyggeliv af fordums Herlighed; det brugtes nu som oftest kun af omreisende Skuespillertrupper, hvoraf især det Beckerske Selskab en Tid florerede.

Nu staar Theatret paa Kronborg, hvis der forøvrigt er noget tilbage deraf, tomt og øde, kun som Opholdssted for Rotter og Mus, og »Dramatiken« bruges kun saare sjældent af en eller anden Kunstner, naar en saadan i Ny og Næ gjæster Byen.

Men idet jeg har beholdt saa meget i Erindring fra hine glimrende Tider, er det

kun med Vemod, at jeg lader Tæppet falde for alle de Herligheder, jeg har set og hørt, og alle de Glæder, jeg der har nydt i mine unge Dage.«

Saadan var situationen altsaa i 1891.

Omkring 1930 er teaterinteressen blevet saa svag, at Helsingør Teater bliver biograf og kun meget sjældent aabner sig for gæstespil.

Og hin oktoberdag i 1954, da vi besøger direktør N. C. Haagen Petersen, er man altsaa naaet til, at teatret skal rives ned for at give plads for en ny moderne biograf.

— Vil Aarhus have teatret til Den gamle By, ja, saa ville det være i højeste grad baade efter mit og min moders hjerte...

FYRRE GANGE —

Saa staar da det gamle teater genrejst og genindviet i Den gamle By i Aarhus.

Genrejsningen skønnes at have kostet fyrre gange saa mange penge — direkte omregnet, hvad jo ikke helt tæller — som de 20.000 rigsdaler, som de gode mænd i »Dramatiken« ofrede for at bygge deres teater.

Det tog Carl Holst-Knudsen og hans hjælpere knapt et aar at sikre selve genrejsningen økonomisk. Til gengæld gik der endnu godt og vel seks aar, før man var klar til igen at lade det klassiske fortæppe fra 1894 gaa for en teaterforestilling: scener af Ludvig Holbergs »Barselstuen« spillet af Aarhus Teaters skuespillere og dermed indirekte af Holberg-Spillene, som dette teaters kunstnere med bistand af kolleger fra de øvrige landsdelsscener og de københavnske teatre har holdt vedlige som friluftsforestillinger siden 1950; et i høj grad idealistisk betonet og af kunstnerisk livsglæde baaret foretagende.

Naar det varede saa længe at gøre den gamle empirebygning klar til benyttelse,

saa skyldtes det den umaadelige pietet, hvormed man i Den gamle By søger at genskabe atmosfæren, saa hvert hus bliver ganske nøjagtigt som dengang, det først blev rejst.

Teatret er den yngste af de godt 50 danske købstadsbygninger, som er genrejst i Den gamle By. Morsomt nok rummer komplekset Aalborggaarden, hvis ældste del er fra 1570'erne, ogsaa det hus, som i tid og stil kommer Helsingør Teater nærmest: empirehjørnet fra 1807; kun ti aar ældre end teatret.

Disse to huse er de eneste minder om empiren i museet, og de har desværre ogsaa kun faa »søstre« i selve Aarhus by, der er yderst fattig paa bygninger netop fra denne tids- og stilperiode. Nærmest kommer *Smalfelds* hjørneejendom i Vestergade, ligesom de to bygninger i museet smykket med de karakteristiske klassiske rosetter, men ogsaa Aarhus Katedralskoles tidligere rektorbolig i Vestergade og *Seests* gaard, der formentlig bliver Jysk Arkitekt-Akademi, hører ligesom Lilletorv 2 i sin oprindelige skikkelse til perioden.

Man kender ikke arkitekten, der har bygget teatret.

Bygningen bærer præg baade af *Caspar Frederik Harsdorff* (1735—1799), der som elev af *Jardin* blev den danske klassicismes fader — alle kender ham i hvert fald fra kolonnaden paa Amalienborg Slot — og *hans* første elev, den danske empires bærende kunstner, *Christian Frederik Hansen* (1756—1845).

De lærde diskuterer paa livet løs, hvor meget af den ene, der præger huset i forhold til den anden, men sandheden er nok, at teatret i Helsingør er tegnet af en mand — maaske en militær bygmester, tilknyttet garnisonen paa Kronborg — som har lært af begge de to store.

Harsdorff havde 1773—1774 ombygget *Eigtveds* smukke gamle Kongelige Teater og her navnlig vakt opmærksomhed ved sin fordobling af prosceniets bredde, hvorved han opnaaede at kunne lade skuespillerne optræde netop saa langt fremme, som tidens daarlige belysningsforhold nødvendigjorde, hvis man ogsaa skulle se dem.

Ogsaa Helsingør Teaters proscenium er dybt og rummeligt og har ligesom Harsdorffs Det kgl. Teater fortil et par høje, massive søjler og bagtil to mindre, hule.

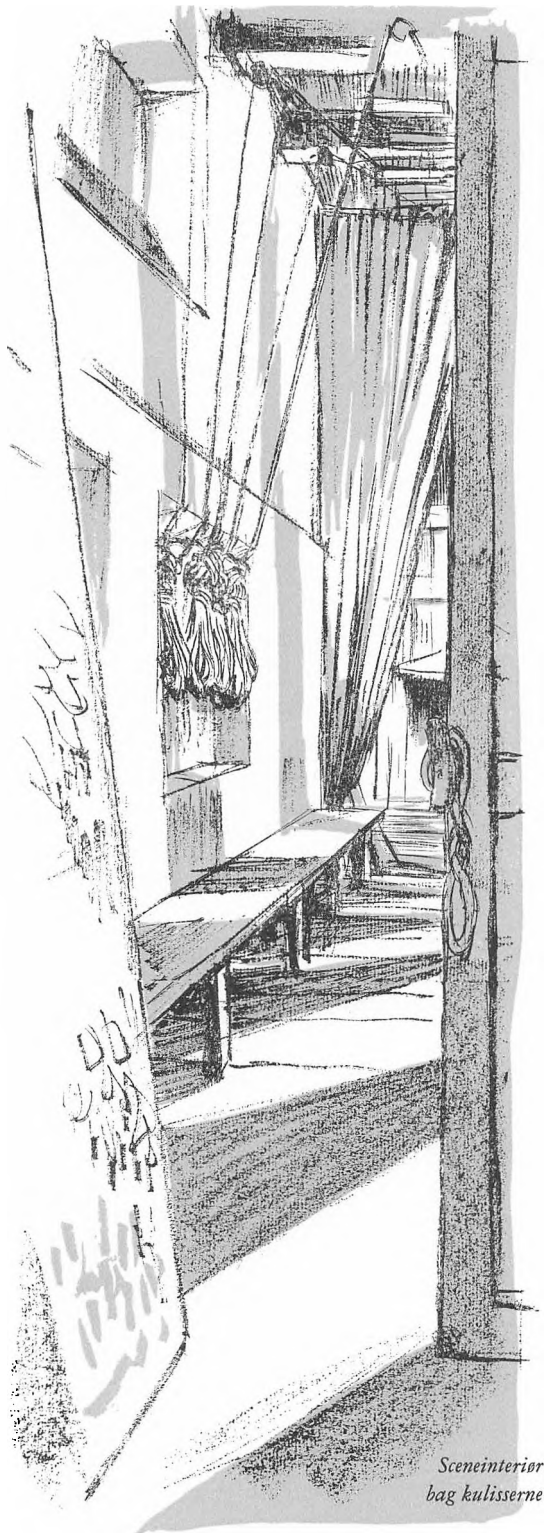
Heller ikke det farvestraalende indre eller det meget lave tøndeloft minder meget om en C. F. Hansen, hvorimod til gengæld dørene er stærkt præget af hans stil.

Lad nu de lærde om det. Vi andre kan nøjes med at konstatere, at Helsingør Teater fremtræder som et typisk *borgerhus* fra sin tid og tilføje, at det i hvert fald snarere bærer præg af den Harsdorffske venlighed end den Hansenske klassiske strengthed. Og føje til, at det jo aldrig før har ligget frit som nu ved hovedindgangen til Den gamle By, men at det var en længe i et stort og anseligt gaardkompleks.

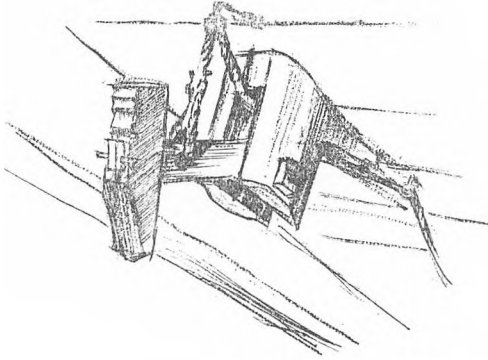
For resten blev teatret i Helsingør udvidet og bygget om i 1896, hvorom man i den moderne, tilbyggede foyer kan se et morsomt vidnesbyrd: da Helsingør Teater blev brudt ned for at blive ført til Aarhus, fandt man en indmuret ølflaske indeholdende et dokument, hvori det — med gengivelse af den anvendte ortografi — hedder:

»Dette er nedlagt af Murerne H. Johansen, A. Magnusen og Arbjd. H. Vinter til Minde om Teatrets Udvidelse og Ombygning i Sommeren 1896 Skulle Dette nogensinde komme for Dagens Lys vil Finderen være saa god at offentliggøre Det den 16. Juli 1896

Ærbødigst Herman Johansen, Anker Magnusen, H. Vinter.«

Sceneinteriør
bag kulisserne

Signalhammer under scenegulvet

Dokumentet blev offentliggjort i Helsingør-pressen.

UENDELIG PIETET

Med den største pietet og med uendelig taalmodighed har man da genrejst teatret nøjagtigt, som det maa have set ud hin januar dag i 1817, da man fejrede majestæten med dets indvielse.

Det var ikke den gamle bygning, der blev ført til Aarhus: da det kom til stykket valgte man at opføre et helt nyt hus efter det gamle teaters nøjagtige maal — de spor, som tiden havde sat, indbefattet — idet man til gengæld byggede alt, man ejede af den gamle »indmad«, ind i det nye hus.

Det var en helt ny byggemaade for Den gamle By, hvor husene jo ellers blot er genopførte, som de stod, men ingen kan komme og sige, at dette nye hus ikke er nøjagtigt som det gamle.

Der har været harcelleret adskilligt over de mange penge, det maa have kostet at befri f. eks. de gamle balkoner for de mange lag overmaling, de havde faaet i løbet af de næsten 140 aar, bygningen stod i Helsingør. Men det er jo netop det liflige, at man i dag kan sætte sig til rette i en teatersal, der er nøjagtig som ved indvielsen i Ole Lunds lykkelige Helsingør, og hvis pragtstykke er den farvestraalende

balkonbrystning med de fine blomsterguirlander og de musiske trofæer, som konservator *Peter Bang Termansen* med bistand af en række fremragende gamle Aarhus-haandværkere har æren af.

Man har smilet over, at hver eneste af de gamle brosten i kælderen, der jo ikke er almindeligt tilgængelig, ligger nøjagtigt som de gjorde i kælderen i Helsingør, men — det er kun, fordi vi i vore dage er ved at miste fornemmelsen for det gedigne, det ægte og det solide.

Kik ned i den kælder, hvis De kan faa lejlighed til det. Den er i dag et af teatrets rigtigste interiører.

Den gamle Bys ledelse og dens raadgivere har gjort inderlig rigtigt i deres dispositioner med hensyn til bygningens genopførelse og interiørernes tilbageføring til indvielsesaaet.

Der er ting, man ikke har kunnet rekonstruere, men oftest har man da helt undladt at »gøre noget bedre«. En undtagelse, men unægtelig samtidig en gevinst er den store lysekroner, hvormed arkitekt *H. H. Engqvist*, Nationalmuseet — der sammen med arkitekt *Aksel Skov*, Aarhus, har forestaaet genopførelse og restaurering — har søgt at erstatte den forsvundne olielampkroner, som før hver forestilling blev hejset op i loftet, saa der kunde blive mørkt i salen og man kunde se scenen ubesværet fra balkonen.

Arkitekt Engqvist har genskabt sin lysekroner efter model fra en kirkelysekroner fra 1810, som han har fundet i en kirke i Aarhus' opland.

Ligesom den første med de brændende olielamper hejses nu den elektriske kroner op i lofthullet ved hjælp af de samme haandsving, som blev brugt i det gamle Helsingør Teater.

Desværre er stolene i salen heller ikke bevaret. Det er biografstolene fra Helsing-

ør, der er fulgt med og pudset op (ikke helt sikkert i farverne). De er til gengæld gode at sidde i, og saa har man jo næsten dobbelt fornøjelse af de barske og tvangfrie originale bænke paa balkonens sidefløje. De er vidunderlige — ligesom brostenene i kælderen.

De op mod 600 tilskuere, som Helsingør Teater, staa-pladserne iberegnet, flottede sig med, tillader nutiden med sine strenge krav, bl. a. til brandsikkerhed, ikke. Det gamle Teater aabner sig i dag kun for 237.

Dirigentpodium, trommestativ og janitsharanordningen er fulgt med over vandet, og lader vi nu lysekronen forsvinde og fortæppet gaa, ja, saa er vi allerede i aanden helt tilbage i fortiden og har ikke nødtigt at huske paa, at det stærkt neddæmpede lys ikke mere kommer fra tællepraase, men fra ligeledes tilpas neddæmpede elektriske lamper.

Sufflørkassen staa, hvor den stod, og kommer vi bag ved scenen, konstaterer vi, at teatret endnu ejer de gamle maskiner, der lavede vind og regn, ligesom lemmen, hvorigenem de oprædende, naar *det* skulde ske, forsvandt i det sorte hul, stadig er der og kan bruges.

Kort sagt: hvis man ikke havde været netop saa uendelig omhyggelig, vilde den atmosfære, som nu fylder teatersalen, naar lysene dæmpes ned, og som vi føler maa være nøjagtigt den samme, som naar Det dramatiske Selskabs medlemmer sad spændte i den samme sal, være gaaet fløjten.

TEATERMINDER —

Og det er jo ikke blot teatersal og scene, der er som i Helsingør for halvandet hundrede aar siden.

Naar skuespillerne møder for at prøve, sminke eller iklæde sig aftenens kostumer,

saa sker det i garderober — damernes i plan med scenen, herrerne en trappe op — som staaer nøjagtigt, som de har gjort det i Helsingør. Stolene, de sidder paa, stod i det gamle teater — enten i garderoben eller paa scenen — og den heldige kan slippe til at sminke sig foran det spejl, som gamle *Albert Helsingreen* (1854—1943) benyttede, og hvori han har skaaret sine navnetræk.

Derimod er det — næsten klassisk skøne — sminkestiftportræt, som en ukendt skuespiller engang har tegnet paa tapetet i herregarderoben, og som dukkede op under fjernelsen af en række nyere tapetlag, nu at se i den tilbyggede publikums-foyer, der jo ogsaa byder paa andre ting fra fortidens skuespiller-garderober paa den danske provinsscene — som Carl Schmidts (1843—1911) sminkespejl, der ses i montre sammen med en række af Albert Helsingreens andre ejendele lige til hans ur og det eksemplar af Henrik Ibsens »Vildanden«, som han har benyttet ved indstuderingen af sin »Hjalmar Ekdal«.

I den nye foyer findes ogsaa eventyrligt grinagtige plakater fra det gamle Helsingør Teater fra dets teater- som dets biograf-tid, morsomme scenemodeller fra Dagmar-teatrets storhedstid i 30'erne — dem burde man nok forsøge at samle flere af — lige op til *Wm. Knoblauchs* teaterpokal, belønningen for hans og *Gunnar Stryhns* vidunderlige spil ved den første opførelse i Danmark af Becketts »Vi venter paa Godot« (Aarhus Teater 1956).

Denne nye foyer kan dog ikke maale sig med selve Helsingør Teaters gamle, et meget smukt proportioneret rum, som naas direkte fra den moderne tilbygning og hvorfra der er opgang til balkonen.

Ved denne egentlige indgang til teatret har man placeret den gamle klokke, som blev fundet paa teatrets loft — blev den

brugt til at kalde til orden, naar tæppet skulde gaa?

I øvrigt er netop trappegangen et af teatrets morsomste og kønneste interiører med det gamle billetsalg og de meget fine træskæringer i trappegelænderne, hvormed det borgerlige selskab har søgt at efterligne adelens smedjærnsudsmykninger.

Selve den gamle foyer er i dag naturligt hjemsted for skabet med det gamle arkiv, en buste af Sjette Frederik og et gammelt bornholmer-ur, en af de gaver, hvormed tidligere skuespiller O. Chr. Hingsberg, Aarhus (1885—1955), der længe havde drømt om et museum i Den gamle By for det danske provinsteater, vakte dr. Peter Holms interesse for erhvervelse af et saadant.

Uret, der bærer aarstallet 1786, men hvis udsmykning næppe er alt for autentisk, siges at have staaet i det gamle Horsens Teater og har altsaa fuldt berettiget fundet sin plads i det gamle teaters smukke foyer.

Her findes blandt andre effekter ogsaa en række billeder, som foruden kendte provinsskuespillere ogsaa tæller A. Hartlings berømte — under forestillinger paa Det kgl. Teater tegnede — gengivelser af *Johanne Luise Heiberg* i et par af hendes glansroller.

Danmarks største skuespillerinde vides at have staaet paa scenen i Helsingør 1829 som Trine Rar i »Aprilsnarrene«. Ligesom den store *Phister* har spillet her, og den berømte Rosenkilde fra Aarhus, om hvis entré paa skuepladsen er fortalt. Ja, hvem har ikke staaet her af dem, der har præget den danske skueplads i de snart halvandet hundrede aar?

Fra *William Bewer*, Danmarks ældste og stadig aktive skuespiller, nu 95 aar, der debuterede her som 3-årig (hans far var dengang teatrets direktør), til *Robert Neiiendam* og *Malberg*'erne.

Foyer'ens to morsomste billeder har nok tilknytning baade til Helsingør og Aarhus, men derimod ikke direkte til teatret. Det er de to — paa hver sin side af kongebusten — der fortæller, hvorfor *Hans Christian Knudsen* som den første danske skuespiller blev dekoreret af en dansk konge.

SKUESPILLER OG PATRIOT

Hans Christian Knudsen (1763—1816) betegnes ikke for intet i historien som »skuespiller, patriot«. Han var »kun« murersvend, da han søgte teatret, og blev derfor afvist. Der skete nu det, at han kom til skade under et murerarbejde paa Sorgenfri Slot og derved avancerede til page-tjener. Herved lagde arveprins *Frederik* mærke til hans muntre sind og hørte hans prægtige sangstemme. Han lod ham da medvirke i slotsforestillingerne paa Fredensborg og skaffede ham herfra foden indenfor paa Det kgl. Teater.

»Skuespillerne vilde«, hedder det i *Dansk Biografisk Leksikon* (1937) »ikke have en »Kalkslager og Tallerkenslikker« til Kollega, men de kunde ikke hindre hans Debut 14. Dec. 1786 som Oldfux i »Den Stundesløse«, hvor hans Naturbegaelse, hans *vis comica* og Forvandlingsevne brød igennem«.

Skønt Oldfux blev hans klassiske mesterstykke, var Knudsen dog mest en moderne skuespiller og navnlig en mester i sangen, fordi hans foredrag besad baade munterhedens og vemodets trylleri.

Dertil var Knudsen et barn af tiden for det til »Borgerheld sigtende«. Allerede ved Christiansborg Slots brand i 1794 og Københavns store ildsvaade viste han personligt mod, men hans nationale sindelag kom helt til udbrud, da den engelske flaade i 1801 nærmede sig København. Knudsen gjorde i tre aftener Det kgl. Teater til ud-

gangspunkt for en direkte paavirkning af forsvarsbegejstringen, idet han klædt som matros fra scenen foredrog patriotiske sange, der udløste øjeblikkets stemning. Han opmuntrede krigerne, og efter slaget paa Reden drog »Fædrelandets frivillige Sanger« gennem det ganske land for ved »Nationalfester« at indsamle penge til »de i Krigen Quæstede og Faldnes efterladte Enker og Børn«.

Da ulykkerne voksede efter bombardementet 1807, øgede Knudsen sine bestræbelser for at hjælpe, og ved nye rejser indsang han da — og det er disse aftener, billederne giver et indtryk af — i alt 257.533 rigsdaler plus 30.000 rigsdaler, der

var overskudet ved salget af Johs. Senns mindeblad »Fædrelandsk Kirkegaard«, som han selv falbød efter koncerterne i saavel Danmark som Norge.

En anselig sum. I dag lig et millionbeløb.

Det var denne bedrift, der i 1809 skaffede Knudsen, der allerede i 1801 havde faaet tildelt guldmedaillen »Pro meritis«, dannebrogsmændenes hæderstegn.

I dag, da ogsaa provinsens skuespillere — omend endnu sjældent — hædres med kongens belønninger, hænger billederne af ham med fuld føje i det hus, som var ved at blive rejst, da han døde som offer for misundelse, sygdom og opslidthed paa grund af de stadige rejser.

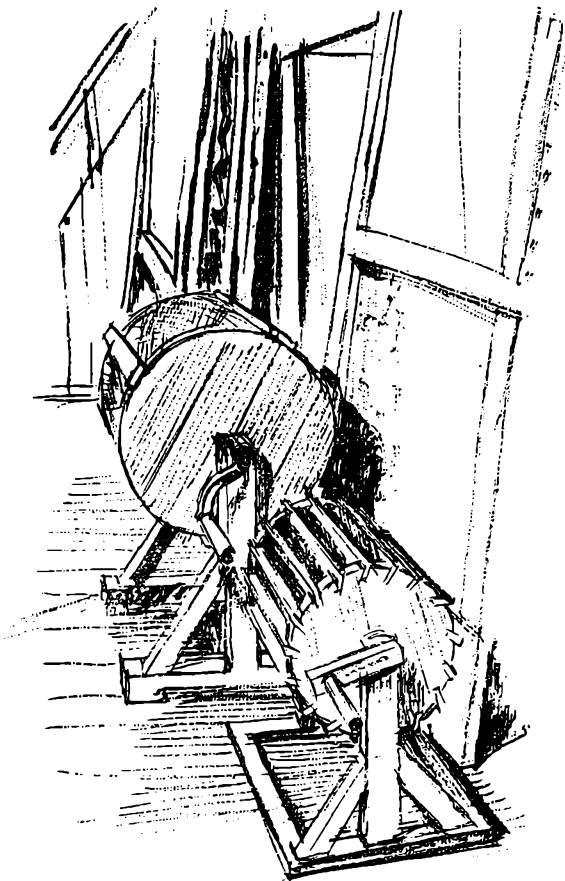
EN SÆRSTILLING I KØBSTADEN

Fra første færd stod det alle klart, at det genrejste Helsingør Teater maatte indtage en særstilling i købstadsmuseet.

Allerede ved meddelelsen om gaven fra Helsingør fastslog direktør Helge Søgaard, at det gamle teater »ikke blot vilde fuldstændiggøre Den gamle Bys opgave som købstadsmuseum, men ogsaa mere end hidtil inddrage det i byens liv.«

Carl Holst-Knudsen og hans nære medarbejder, daværende kontorchef i Handelsbanken *C. B. Andersen* (nu direktør i Københavns Handelsbank), der i de aar var den økonomiske leder af Holberg-Spillene, laa paa samme linje, og tanken fik begejstret tilslutning ikke blot fra byens borgere, men ogsaa fra teaterfolk udover det ganske land og nabolandene.

Vel var Helsingør Teater et borgerligt kunstens tempel, men derfor kunde det udmærket blive det danske *Drottningholm*, som kunde vække ny interesse udover den ganske verden for ikke blot Den gamle By

Regn- og stormmaskinerne

Det dejlige kælderinterior

og byen Aarhus, men for dansk teater- og musikliv.

— Helsingør Teater er jo en perle, sagde den begejstrede kulturminister *Julius Bomholt* under indvielsesfesten 2. december 1961, og han fik tilslutning af bl. a. Det kgl. Teaters chef, *Henning Brøndsted*, der fastslog, at her var det eksperimentalteater, som alle i Danmark sukker efter, fordi et saadant teater kræver intimitet.

Helt paa denne linje nedsatte da bestyrelsen for købstadsmuseet i februar 1962 et udvalg paa fire, hvor professor, dr. phil. *Gustav Albeck* repræsenterede Aarhus By-Orkester og Den jydsk Opera, landsrets-sagfører *Arthur Ilfeldt* Aarhus Teater og Holberg-Spillene, professor, dr. phil. *Søren Sørensen* Aarhus Universitets Institut for Musikvidenskab og højesteretssagfører *Mogens Christensen* Det jydsk Musikkonseratorium. Udvalget tiltraadtes endelig af

mag. art. *H. Nyrop-Christensen*, der aaret før var blevet ansat som inspektør med genindretningen af Helsingør Teater som særligt felt, og som allerede gennem sine teaterhistoriske studier og levende teaterinteresse har vist sig at være manden til en opgave af denne art.

Indtil nu har teatret kun været sporadisk bragt til live, men med den første virkelige operaaften, premieren fredag den 10. august 1962 paa Pergolesis »Kur mod Skinsyge« (der opførtes, efter at aftenen var indledt med Händels Watermusic og Mozarts Divertimento K. 251), blev al tvivl om linjen for teatrets fremtid fejlet bort: i ni aftener stormede byens borgere og gæster det lille teater, hvor to af aarhusiansk teater- og operalivs yndlinge og pionerer, *Gerda Gilboe* og *Holger Boland*, sammen med Aarhus By-Orkester under *Per Dreier* fremtryllede den stemning, som

man hidtil havde haabet paa og regnet med i netop disse omgivelser.

Foreløbig ser det ud til, at ikke blot Den jydsk Opera og Holberg-Spillene vil finde deres faste plads i teatret i Den gamle By, men interessen — og ønskerne — for det gamle teaters fremtid som et levende aktiv i aarhusiansk kulturliv rækker i øvrigt lige fra teaterchef Brøndstedts tanker om en eksperimentalscene til en ny Holberg-æra for teatret som »Julestuen« for Aarhus Teaters kunstnere.

Det kongelige hof faar under ganske særlige anledninger lov til at benytte det gamle Christiansborg Slotsteater, der jo til hverdag er teatermuseum for det københavnske teater, og man spiller stadig i Rønne paa Bornholm de gamle bornholmske komedier, men ellers findes jo ikke i Danmark et teater, der som »provinsens ældste« er berettiget til og egnet til at staa som skueplads og minde om en dansk teaterkultur, der fra første færd havde sin rod i folkets brede masser.

Teatret i Den gamle By er et aarhusiansk kultur-aktiv, hvis betydning — baa-ret frem af de rigtige mænd — slet ikke kan vurderes for højt.

OPGAVER, DER VENTER

Den gamle By i Aarhus skulde have været rammen om et museum over provinsens teaterliv i Danmark, men fik i stedet et levende teater.

Den gamle By skylder os altsaa sit provinsteater-museum.

Naar tæppet var faldet i teatret i Groskenstræde, ilede medlemmerne af Det dramatiske Selskab gennem de bagved liggende gaarde til klublokalet i Bjergegade, en udpræget mandfolkeklub, hvortil kvinder var forment adgang.

En saadan gammel dansk klub maa kunne genopstaa, og den maa kunne blive ramme ogsaa om et provinsteater-museum.

Hvor interessant et saadant museum kan blive, kan man studere adskillige steder, ogsaa i Norden, men ikke mindst charmerende i venskabsbyen Bergen, hvor *Manufakturhuset* fra 1644 i dette efteraar er blevet uofficielt aabnet som teatermuseum.

Det bergensiske teaterliv har det fælles med dansk provinsteater, at det var i foreningerne og med amatører, man begyndte. I Bergen fødtes teatret som i Danmark af en revolution mod det udenlandske, her *danske teater*, der dominerede i Norge, lige op til *Ole Bull* startede det første norske teater, som, genoplivet af Teaterforeningen, netop nu i november-december 1962 har kunnet fejre sit 90 aars jubilæum.

Bergen mistede sit gamle teater ved et bombardement i 1944. Blandt det, der blev reddet, var en vidunderlig »dukketeatermodel«, som nu har kunnet genopstilles i det nyaabnede teatermuseum i det dejlige gamle hus, hvis brogede fortid rækker fra teaterdrift — fra 1670 til 1745 — over fængsel til skole.

Morsomt nok rummer dette museum, hvis leder er literaten *Gustav Brosing*, en række teaterminder, som vidner om mange traade mellem Bergen og Aarhus. Det gælder et par pragtfulde malerier af ægteparret *Werlich*, af hvilke fru — i 30 aar »de danske og norske provinsers Johanne Luise Heiberg« — optraadte flere gange i Aarhus og blev den første norske teaterinstruktør, ligesom det gælder en række skuespil, ikke blot af danske digtere som Hertz og St. Steensen Blicher, som blev trykt i *Aarhus Stiftstidende's* bogtrykkeri 1814-1821, men ogsaa udenlandske skuespil, sørgespil og farcer, trykt sammesteds, som var over-

sat af avisens daværende redaktør og udgiver *A. F. Elmquist* (1812-1867).

De gamle gaarde omkring Helsingør Teater er ikke fulgt med til Aarhus, men naar til sin tid den rigtige krobygning er fundet, saa maa der — paa arealerne ved Den gamle Bys restaurant — kunne skabes plads til klubhuset med teatermuseet og det fra mange sider ligeledes stærkt ønskede *museum for musik og musikinstrumenter*.

Den gamle By har lykkeligvis placeret sit teater direkte ud til byens liv. Her vil det derfor ogsaa være naturligt at placere de to museer, som endnu venter, og som helt naturligt vil kunne bringes i tilknytning baade til det gamle teater, Aarhus Teater og Aarhus Universitet, hvor man jo i stadigt højere grad beskæftiger sig saavel med teatret og den dramatiske kunst som med musikken.

Maaske bør man endog overveje, om ikke teatrets benyttelse som levende scene administrativt bør løses helt fra Den gamle By, saa de mænd, der skal bringe det til den fulde blomstring, faar chancen for at rejse penge specielt til dette formaal og til en konsolidering, der fremover vil sikre teatrets drift som levende dansk teater paa højeste plan.

Det var som nævnt fhv. skuespiller O. Chr. Hingsberg, der vakte dr. Peter Holms interesse for skabelsen af et museum over det danske provinsteater. Alleredemidt i 30'erne lovede Hingsberg Den gamle By, at

den skulde arve hans meget righoldige samlinger om provinsens teater, og som den friske mand, Peter Holm var, arrangerede han spontant allerede i 1936 en udstilling af Hingsbergs skatte, der gav et fingerpeg om, hvad et teatermuseum kunne blive.

Da O. Chr. Hingsberg døde i 1955, arvede Den gamle By saa den store samling, hvis kerne er tusinder af fotografier af skuespillere fra de danske provinsbyer fra 1860 og op til vore dage.

Denne værdifulde gave, der endnu ligger i magasiner og skuffer, er siden fulgt op med gaver fra skuespillere som aarhusianeren, afdøde *Henrik Malberg* og to af Aarhus Teaters bedste skuespillere i vor tid, nu afdøde overregissør *Adolf Wantzin* samt skuespiller *Wm. Knoblauch*, en gammel Helsingør-dreng, der har traadt sine første trin paa de skraa brædder netop paa fødebyens scene.

Store aktiver er sikret, men — det haster, hvis man skal sikre Aarhus og Den gamle By de minder om fortidens danske provinsteater, som man véd endnu eksisterer.

Heldigvis er der friske og foretagsomme mænd i Den gamle Bys ledelse. Kunststykket fra fortiden kan gøres igen; linjen, der blev lagt af dr. Peter Holm, forpligter.

Genopførelsen af det gamle teater er det lykkeligste bevis paa, hvad de rigtige mænd kan skabe. Opgaverne venter.

Denne bog er udsendt af Aarhus Stiftstidende som en hilsen til bladets venner, medarbejdere og forretningsforbindelser i anledningen af aarsskiftet 1962-63. Oplaget er begrænset til 2000 eksemplarer. Heraf er de første 500 tryk nummererede og kommer i handelen.

Tryk og tilrettelægning:

A/S KANNIKE-TRYKKERIET . AARHUS

Klicheer:

AARHUS STIFTSTIDENDES KLICHEANSTALT

Bogbinderarbejde:

VILH. LASSENS EFTF. . AARHUS

